

МУХТАРАМ САМАРКАНДИЙЛАРГА ХОЛИСОНА АРЗ

Ахли хабаранинг маълумидурким, эски ҳукумат замонида ҳар нимарса амр ва буйрук ила бўлур эди. Халойикнинг диний ва миллий ишларини ислохи ва ривож тўғрисида килатургон ҳаракатларга йўл берилмас эди. Хеч нимарса ҳукуматдин бежавоб ва изнсиз килина олмас эди, ҳозирда бўлса, Худойи таоло бизга ҳуррият берди. Диний ва миллий ислохот ва тараккийимиз учун ҳаракат ва сайъ этмокга йўл очукдир.

Ҳурриятнинг учинчи ойиндамиз. Лекин биз самаркандийлар диний ва миллий ишимизни ривож бермок учун хануз бир иш кила олмагандурмиз. Ахли жамоат ва гайрат бир неча ёшлар, ахли мурувват бир неча мўйсафид ва катталаримиз бир неча кун бир бўлиб, баъзи яхши ишларни бажармокчи бўлдилар. Хатто, уламои киромдан аксари кўшулмокчи бўлдилар, билкулли кўшулдилар.

Ёшларнинг очган «исломий клуби» ҳар кун уламо, савдогар ва ахли касабадан бир неча дафъа тўлуб бўшолуб эди, ишлар яхши кетар эди, умидлар кавий эди. Ояндамизнинг яхши бўлушини истидолар килур эдук. Аммо ишлар ва иттифоклар узокга сурилмади. Бир неча тажрибасиз ва тез ҳаракат ёшлар, бир-икки нафар нафсониятга ботган ва ўлгунча тузолмайтургон кишилар кадима игво ва фасодни ўртага солдилар, натижада Самарканд халки иккига бўлунди. Балки икки эмас, юзга бўлунуб, халкнинг кўнгли совуб, баъзиларининг сўз ва ҳаракатларидан нафратланиб, таркалиб кетдилар.

Букун маънойи хакикийси ила Самаркандда бир жамият йўк, миллат ва дин ояндаси учун натижалик бир сайъ ва ҳаракатни бошкаратургон бир жамият йўқдур, ҳозиргача айтур эдукким, бизнинг миллий ҳаракатимизга ҳукумат монеъдур, аммо энди ўзимиз монеъмиз.

Эй хазрати уламо! Эй тужжор, ахли касаб ва агниё! Эй, гайратлик ёшлар! Нифок ва бир-бирига душманликни ташлангиз. Худо хаки, арвохи анбиё ҳурмати ва бу кунларда корнини тўйгазолмайтургон етим ва бевалар хаки бири-бирингиз ила иттифок этуб, жамиятлар барпо килуб, холик Худонинг нафъига, дин ва миллат йўлига хизмат этингиз. Миллат ва халк сиздан хизмат ва яхшилик талаб этадур, нафсоният ва гурур эмас.

Эй ёшлар! Сиз ҳам бир оз огир ва хушсўз бўлингиз. Хурриятнинг аввалида халойик сизга инонди, сизга ўзини ташлади, аммо сизлар тажрибасизлик этиб ва ўз орангизда ихтилоф кўрсатиб, халкнинг ўз борангиздаги хушгумонлигини, афсуским, йўкотдингиз. Мана шул йўкотганингизни кайтариб топмокка ҳаракат, саъй этингиз. Халк сизларга майл қилгон эди, сизлар, тўғриси, бажаролмадингиз. Мана шу тажрибасизлигингизни хотирингизга келтирунгиз ва бул ёшларга дарси ибрат бўлсун.

Мухтарам ёшлар! Замон сизникидур, қарилар замони ўткан. Сиз қиромга бобасират бўлуб, ўн дафъа ўлчаб, бир дафъа кесингиз. Оташинлик ва тезлик ила иш бўлмас. Ал-ажла минаш-шайтон! (Шошилган шайтондандир!) Бу фикрни бошингиздан чиқарингизким, сизнинг ўз бошингизга тараккий қилмогингиз мушкулдур. Балки, бутун шахрингиз ва миллатингиз ила тараккий қилурсиз.

Ман ҳам йигирма йилдан бери ҳаракат этаманким, тараккий пайдо бўлсун, шуни сизлар ҳам билурсизки, ўн ва йигирма нафар ила тараккий бўлмайди ва бўлмас экан. Бинобарин, ўрта ва бир қадар имкони кўпроқ киши майл қилатургон йўл ила тараккий этмок керак ва унсиз бошқа чора йўқдир. Муни мен бир неча дафъа сизларга юз ба юз айтганман. Мухтарам ҳамшахарларимдан аксари шундай биладурларки, менинг ҳар сўзумни сизлар қабул қиласиз ва сизнинг ҳар бир ишингиз менинг машваратим ила бўлур. Хайр ундай эмас. Ёшларнинг баъзи бир машварат ва ишларига шерик бўлсалар ҳам баъзисидан беҳабардурман. Аларнинг барча ишларига мен масъул эмасмаи. Зотан ҳеч қим ҳеч бир қимнинг ҳаракатидан масъул эмасдур.

Азиз ҳамшахарларимга, мўътабар аҳли ватаним, ҳаммангиз бир бўлуб, халк ва диннинг ривожини учун бирлашуб, орадаги нафратларни ташлаб, Худонинг берган хуррият неъматидан нафъиланмок ҳаракатида бўлмок керак ва ал-он (тоқи) бизнинг ҳаракатсизлигимиз биздан хурриятни кетқуриб, яна бошқаларга бизни асирлик даражасига тушурур ва юз йиллар ила кейин кетармиз. Бизнинг авлодимиз ҳамда халқи олам бизга раҳмат ўрнига лаънат ўқурлар.

Бу сўзлар тўғри сўзлардур. Ёш ва қарилардан, албатта, мандан ушбу сўзларим учун ранжийдургонлар бўлур. Аммо нақора, тўғрини аймагунча, ишлар тўғриланмас. Олдимизда шаҳар думаси сайлўви, мажлиси маъбусон(?) (учредитулная собрания) сайлўви, мамлакат думаси сайлўви турубдур. Агарда Самарканд ёш ва қарилари шу ҳолатда турсалар, вой бизнинг холимизга! Халқи олам бизга қулар. Биз янадин бошқаларнинг асири бўлурмизким, бунга тажрибасиз ёшларимиз, тараккийни

хохламайтургон катталаримиз сабаб бўлурлар ва ҳам бизнинг ишсизлигимиз учун бошқалардан кейин қолишимиз муқаррардур. «Қолу ал ҳақ валу қон маран» — «Тўғрини сўйла аччиқ бўлса-да!»

«Хурият» газетаси, 1917 йил, 13 май.